

En pilegrimsvandring for rettferdighet og fred: Strategi for Mellomkirkelig råds engasjement for rettferdig fred i Palestina og Israel, 2018-2020 (vedtatt 23.11.2017)

Vårt budskap til verdens kirker er et kall til omvendelse, til å stå sammen med de undertrykte og holde fram Guds ord som godt nytt for alle, heller enn å snu det til et våpen for å presse den undertrykte. Gud er alles Herre og elsker alle; Gud krever rettferdighet fra alle og har gitt oss alle de samme bud.

Et sannhetens øyeblikk (Kairos Palestina)

Som individer og som kirker blir også vi forandret, fornyet og forvandlet ved å involvere oss med og lære fra dem blant oss som lever i fattigdom, de marginaliserte, folk og samfunn i randsonen, og andre hvis liv vi deler og hvis arbeid vi tilslutter oss. I deres ansikt møter vi Jesus. (...) I nye partnerskap med andre kirkesamfunn og konfesjoner, samt med folk av annen tro og med sivilsamfunnsorganisasjoner, opplever vi at ånden som gir liv og bærer det, virker her i verden.

En invitasjon til fredens og rettferdighetenes pilegrimsvandring (Kirkenes verdensråd)

Mellomkirkelig råds arbeid for rettferdig fred i Palestina og Israel har tre hovedprioriteringer:

- 1. Legge til rette for teologisk, økumenisk og interreligiøs refleksjon og dialog om Palestina og Israel for å skape økt kunnskap om og forståelse av konflikten.**
- 2. Styrke relasjoner mellom Den norske kirke og kirker og kristne i Palestina og Israel.**
- 3. Styrke respekten for menneskerettighetene og internasjonal lov gjennom økumenisk samarbeid som bidrar til å avskaffe okkupasjonen og sikre en demokratisk utvikling i både Israel og Palestina.**

Mellomkirkelig råds arbeid for rettferdig fred i Palestina og Israel bygger på vedtak gjort av Kirkemøtet i 2008 og 2014. I 2008 ble Den norske kirkes forhold til Midtøsten drøftet av Kirkemøtet, og det ble understreket at

Når eitt lem på Kristi lekam lir, lir heile lekamen med. Kyrkjemøtet erkjenner at Den norske kyrkja som del av Jesu Kristi kyrkje på jord, er knytt saman med kyrkjene i Midtausten. Difor har vi ansvar for kvarandre. Kyrkjemøtet er sterkt uroa for dei kritiske levkåra til dei kristne i Midtausten.

Det er vesentleg å halde fast på det grunnleggjande menneskeverdet for alle i Midtausten

I 2014 drøftet Kirkemøtet Den norske kirkes menneskerettighetsarbeid. Det var bred enighet om viktigheten av menneskerettighetene både som rettesnorer og verktøy i kirkens arbeid.

Gud har skapt alle mennesker i sitt bilde, og menneskets iboende verdighet ligger til grunn for den radikale likeverdstanden i kristendommen. Kirkens engasjement for de universelle menneskerettighetene har derfor troen på Gud som skaper som fundament. Men også troen på Jesus Kristus som viser Guds omsorg for hele det menneskelige livet og kirkens kall og oppgave, som innebærer å ta et oppgjør med undertrykkelse, ulikhet og urett, begrunner kirkens menneskerettighetsarbeid.

Kirkemøtet vedtok ti prioriteringer som skal legges til grunn for Den norske kirkes arbeid, hvor disse er særlig relevante for arbeidet med Palestina og Israel:

- *Der kristen tro brukes for å legitimere menneskerettighetsbrudd, eller der kirken selv står ansvarlig for overgrep*
- *Henvendelser fra økumeniske organisasjoner som Den norske kirke er medlem av, samt henvendelser fra andre kristne kirker og organisasjoner*
- *Religionsfrihet*
- *Særlig omfangsrrike, grove og sammensatte menneskerettighetsbrudd*
- *Mulighet for gjennomslag*

Disse to kirkemøtesakene gir føringer for Mellomkirkelig råds engasjement i Palestina og Israel. Vår kristne tro binder oss sammen med trossøsken i Midtøsten, området hvor kirka ble grunnlagt. I dag er situasjonen kritisk for de kristne mange steder i Midtøsten, og også i Palestina og Israel lever kristne under svært krevende forhold. De trenger vår støtte og solidaritet.

Den norske kirke har nære samarbeidspartnere i området, og gjennom vårt medlemskap i Det lutherske verdensforbund og Kirkenes verdensråd blir vi stadig utfordret til solidaritet og engasjement, ikke bare for de kristnes situasjon i Israel og Palestina, men også for jøder og muslimer. Gjennom dette økumeniske fellesskapet har vi også mulighet til å bidra konkret.

1. Legge til rette for teologisk, økumenisk og interreligiøs refleksjon og dialog omkring Palestina og Israel

1.1 Teologisk refleksjon

Bibelen, vår jødiske arv og kristen teologi trekkes inn i konfliktene i «det hellige land». Hellige skrifter brukes både som motivasjon til fredsbyggende arbeid og legitimering av undertrykkelse. Som troende har vi et ansvar for å tydeliggjøre Bibelens fredsbudskap og holde fram det kristne menneskesynet – også i aktuelle politiske konflikter. Samtidig må vi si fra om misbruk av Bibelen i den hensikt å oppnå politisk gevinst for en gruppe. Dette blir særlig alvorlig når Skriften blir brukt for å legitimere krenkelse av andres rettigheter.

Mellomkirkelig råd deltok i 2006 i en økumenisk samtaleprosess i regi av Norges Kristne Råd som resulterte i dokumentet *Israel og Palestina: En økumenisk utfordring*.¹ I 2013 ga

¹ <http://www.norgeskristnerad.no/doc/Skriftserie/Israel%20og%20Palestina.pdf>

Mellomkirkelig råd ved Teologisk nemnd (TN) og Komiteen for internasjonale spørsmål (KISP) ut *Sannhetens Øyeblikk: Israel, Palestina og Den norske kirke*,² som et resultat av en konsultasjon om det palestinske Kairos-dokumentet.³ Det er behov både for fortsatt teologisk refleksjon, fordypning og dialog innad i Den norske kirke, for økumenisk dialog mellom kirkesamfunn i Norge, og for dialog med representanter for andre tros- og livssynssamfunn, ikke minst de jødiske og muslimske.

1.2. Oppgjør med kristensionismen

Mellomkirkelig råd vil ta et oppgjør med former for kristensionisme som forkynner en frelseslære om endetiden som går ut på at jødene må tilbake til Jerusalem for så å frelses. Dette er feilaktig teologi vi må ta klart avstand fra. Mellomkirkelig råd vil også tale imot de som bruker Guds ord slik at de i realiteten forsvarer Israels okkupasjon av Palestina og legitimerer Israels menneskerettighetsbrudd. En teologisk tolkning av situasjonen i Palestina og Israel i dag må ta utgangspunkt i teologiske prinsipper om rettferdighet, slik det blant annet uttrykkes i Kirkenes verdensråds «Pilgrimage of Justice and Peace».⁴

1.3. Bekjempe antisemittisme

Samtidig vil vi bekjempe alle utslag av antisemittisme. Vi må vise hvorfor det er riktig - og hvorledes det er mulig - å kritisere israelske myndigheters okkupasjonspolitikk, uten at dette medfører kritikk av jøder. Vi må unngå generaliseringer av jøder og avvise all misbruk av statens Israels politikk til å legitimere jødehat.

Vi tar avstand fra en utvikling i retning av at Israel blir en «jødisk stat», som kan virke ekskluderende. Vi fastholder at Israel, som et demokrati, må være fundert på alle borgernes like rettigheter, og at rettigheter ikke skal knyttes til religiøs, kulturell eller etnisk tilhørighet. Vi fastholder at Israel er en stat regulert av internasjonal lov, og at teologisk argumentasjon om «Guds utvalgte folks» rett til landområder ikke bør trekkes inn i dagens politiske forhandlinger.

1.4. Dialog mellom religiøse ledere i det hellige land (CRIHL)

Gjennom Rådet av religiøse institusjoner i Det hellige land⁵, har Trond Bakkevig på vegne av Mellomkirkelig råd siden 1996 fasilitert samtaler mellom representanter for det religiøse lederskapet i jødedom, islam og kristendom i Palestina og Israel. Tanken bak disse dialogene er ikke at religiøse ledere i seg selv kan skape fred, men at de har potensiale til å undergrave freden, og at fungerende relasjoner mellom religiøse ledere er en forutsetning for varige fredelige relasjoner mellom de ulike gruppene. CRIHL gjennomgår i 2017 en evaluering, og Mellomkirkelig råd vil på grunnlag av denne vurdere veien videre for dette arbeidet.

² Leirvik, Fretheim og Fagerli (red.) (2013): *Sannhetens øyeblikk. Israel, Palestina og Den norske kirke*. Oslo: Akademika

³ [http://www.kui.no/doc/Kairos%20Palestina%20\(endelig\).pdf](http://www.kui.no/doc/Kairos%20Palestina%20(endelig).pdf)

⁴ <http://www.oikoumene.org/en/what-we-do/pilgrimage-of-justice-and-peace>

⁵ Council of Religious Institutions in the Holy Land (CRIHL): <https://www.crihl.org/>

1.5. Dialog med jøder

Gjennom samarbeidet med Det Mosaiske Trossamfunn i Norge er Mellomkirkelig råd medlem av International Council of Christians and Jews og tar del i jødisk-kristen dialog om Israel og Palestina. Kirkemøtet i 2008 oppfordret til kontakt med messianske jøder. Dette følges opp gjennom vårt samarbeid med Israelsmisjonen.

MKR vil:

- **Styrke den økumeniske og interreligiøse dialogen om «det hellige land»**
- **Motarbeide kristensionisme som står i strid med Den norske kirkes frelseslære**
- **Bekjempe antisemittisme og bidra til dialog mellom jøder, muslimer og kristne**
- **Avklare CRIHLs arbeid framover**

2. Styrke relasjoner mellom Den norske kirke og kirker og kristne i Palestina og Israel

En målsetting med Mellomkirkelig råds arbeid er å bidra til å styrke relasjoner mellom mennesker i Norge og i Det hellige land, fra grasrot- til ledernivå. Ved å bli kjent med «de levende steinene» utvider vi vårt bilde av området og får et bedre utgangspunkt for å handle på en måte som fremmer fred, ikke konflikt og undertrykking.

2.1. Reiser til Palestina og Israel

Palestina og Israel har en stor betydning for vår kristne tros historie og tradisjon, og mange kristne reiser til området for å se og oppleve de stedene der bibelfortellingene utspiller seg. Selv om vi i vår lutherske tradisjon ikke har noen sterk tradisjon for pilegrimsreiser, har mange reiser til dette området et preg av pilegrimsreise: Å oppsøke de stedene Jesus vandret er et møte med vår egen tros røtter, og kan for mange være en viktig opplevelse også for utvikling av egen tro og identitet.

Mellomkirkelig råd mener at når norske kristne reiser til Palestina og Israel for å oppsøke røttene til vår kristne tro, kan ikke dette gjøres i isolasjon fra den politiske realiteten på bakken. Kirkelige reiser til Det hellige land bør ikke kun forholde seg til historiske hendelser og steder, men må også innebære et møte med dem som har båret denne tradisjonen videre på dette stedet, og med konteksten de lever i.

Mellomkirkelig råd ønske å bidra til meningsfylte reiser til Palestina og Israel gjennom noen veiledende prinsipper for reiser, enten det er pilegrimsreiser, rene turistreiser eller en kombinasjon.

Mellomkirkelig råd anbefaler å legge til grunn følgende prinsipper for reiser til Palestina og Israel:

1. Vær oppmerksom på når du befinner deg i staten Israel, og når du befinner deg i det okkuperte Palestina. Skaff deg grunnleggende kunnskap om konflikten og vær bevisst på språk og terminologi.

2. Bli gjerne kjent med religionene i området, særlig jødedom, kristendom og islam. Vær oppmerksom på at Jerusalem er en by med en spesiell betydning for de tre religionene, og respekter dette.
3. Kristne studiereiser må inneholde møter med dagens kristne palestinere. Reiser i regi av Den norske kirke bør innebære kontakt med vår søsterkirke ELCJHL.
4. Støtt opp om palestinsk turistøkonomi når du er i Palestina, og støtt lokale aktører der er naturlig og mulig.
5. Unngå så langt det er mulig å støtte økonomien rundt israelske bosettinger i det okkuperte Palestina, som er definert som ulovlige i henhold til internasjonal lov

Mellomkirkelig råd vil spre disse prinsippene gjennom å produsere veiledningsmateriale og gjennom samarbeid med bispedømmer og menigheter, utdanningsinstitusjoner, turoperatører og andre relevante aktører.

2.2. Solidaritet med kirker, religiøse aktører og silvilsamfunnsaktører i Palestina og Israel

Håpet om rettferdig fred holdes oppe av enkeltmennesker, kirker og organisasjoner i Palestina og Israel og må realiseres av aktører der. Som utenforstående kan vi ikke skape fred, men vi kan stå i solidaritet med dem som kjemper for fred. Gode relasjoner med lokale aktører gjør oss også bedre i stand til å formidle et nyansert bilde av situasjonen i Palestina og Israel her hjemme.

2.2.1. Den norske kirkes søsterkirke: ELCJHL

Den evangelisk-lutherske kirken i Jordan og Det hellige land (ELCJHL)⁶ er en av Den norske kirkes søsterkirker på nasjonalt nivå. Borg og Nidaros bispedømme har egne samarbeidsavtaler, og mange menigheter i Den norske kirke er vennskapsmenigheter med ELCJHL-menigheter. Mellomkirkelig råd koordinerer vennskapssamarbeidet. Vi støtter ELCJHL økonomisk og deltar i det årlige partnernøtet (Cocop). Vi ønsker å videreføre samarbeidet med ELCJHLs kvinnearbeid (Women's Desk) og vil revitalisere ungdomsutveksling.

2.2.2. Retten til helse: Augusta Victoria-sykehuset

Gjennom Stiftelsen Oljeberget i Norge bidrar Mellomkirkelig råd til økonomiske bidrag fra Utenriksdepartementet til driften av Augusta Victoria-sykehuset i Jerusalem, som drives av Det lutherske verdensforbund, og som tilbyr helsehjelp til palestinere fra hele Vestbredden og Gaza.

Augusta Victoria-sykehuset har en samarbeidsavtale med Oslo universitetssykehus og det pågår et faglig samarbeid med Radiumhospitalet.

Sannsynligvis vil Stiftelsen Oljeberget omorganiseres i 2018 og vil i større grad satse på å drive advocacy- og kommunikasjonsarbeid for palestinernes helserettigheter overfor norske myndigheter og norsk opinion. Det vurderes å utvide samarbeidet med andre norske helse- og utdanningsinstitusjoner.

⁶ Evangelical Lutheran Church in Jordan and the Holy Land (ELCJHL): <http://www.elcjl.org/>

2.2.3. Retten til bolig: Mount of Olive Housing Project

Stiftelsen Oljeberget er engasjert i Det lutherske verdensforbund og ELCJHLs planer om å bygge boliger for palestinere på deler av tomta LVF eier på Oljeberget. Dette er et bidrag til å sikre et kristent palestinsk nærvær i Øst-Jerusalem.

2.2.4. Kristne organisasjoner

Mellomkirkelig råd vil opprettholde relasjonene til kristne organisasjoner i Palestina som representerer grasrotorganisering, diakonalt arbeid og teologisk arbeid. Disse organisasjonene trenger internasjonal solidaritet i sitt arbeid for å gi ungdom og voksne håp og fellesskap, og i sitt engasjement for menneskeverd og menneskerettighetene. De er verdifulle kontakter for oss for å utfylle vårt bilde av situasjonen på bakken og for å informere vårt eget kommunikasjons- og påvirkningsarbeid. Viktige samarbeidspartnere for Mellomkirkelig råd er blant andre Kairos Palestina og Sabeel.

I 2017 sendte National Coalition of Christian Organisations in Palestine, en koalisjon som omfatter de fleste kristne organisasjoner i Palestina, et brev til Kirkenes verdensråd og deres medlemskirker, hvor de ber om en styrket innsats mot okkupasjonen i form av et nytt internasjonalt økumenisk program, etter modell fra Program to Combat Racism, som på 1980- og 1990-tallet samlet KVs medlemskirker i felles innsats mot apartheidstyret i Sør-Afrika. Mellomkirkelig råd vil studere dette brevet og gå i dialog med avsenderne og andre kirker for å vurdere hvordan vi sammen kan realisere ambisjonen om en styrket innsats mot okkupasjonen.

2.2.5. Andre sivilsamfunnsaktører

For å utvide vår forståelse av situasjonen i Palestina og Israel, vil Mellomkirkelig råd også søke impulser fra det bredere sivilsamfunnet, særlig organisasjoner og bevegelser som jobber for fred og menneskerettigheter, både i Israel og i Palestina. Kirkens Nødhjelp og deres partnere er viktige innganger til kontakt med det bredere sivilsamfunnet både i Palestina og i Israel. I Palestina er de kristne organisasjonenes nettverk det samme, og i Israel vil også Israelsmisjonens nettverk være nyttig.

MKR vil:

- **Oppfordre til pilegrimsreiser til Det hellige land**
- **Styrke samarbeidet med ELCJHL**
- **Fremme palestinernes rett til helse og bolig gjennom Stiftelsen Oljeberget**
- **Holde kontakt med kristne organisasjoner i Israel og Palestina**

3. Sett undertrykte fri! Styrke respekten for menneskerettighetene og internasjonal lov

Da Jesus proklamerte sin gjerning i synagogen i Nasaret valgte han å gjøre det ved å sitere disse ordene fra profeten Jesaja: «18 *Herrens Ånd er over meg, for han har salvet meg til å forkynne et godt budskap for fattige. Han har sendt meg for å rope ut at fanger skal få frihet*

og blinde få synet igjen, for å sette undertrykte fri 19 og rope ut et nådens år fra Herren». Dette står som et kall til alle kristne og til alle kirker, som utfordrer oss der vi står overfor urett og undertrykkelse.

3.1 Bekjempe okkupasjonen

Når vi ser på konflikten mellom Israel og Palestina i dag, ser vi en utvikling hvor maktforholdene blir mer og mer skjeve, og det er umulig å snakke om to likeverdige parter i konflikten. Situasjonen fremstår mer og mer som én sterk part som undertrykker en annen og svakere part.

Mellomkirkelig råd anerkjenner selvsagt staten Israels legitime behov for fred og sikkerhet. Men som et demokrati og en rettsstat forutsetter vi at Israel anerkjenner internasjonal rett. Israels okkupasjon av palestinske områder etter 1967 var ikke legitim og er ikke anerkjent av de fleste stater, eller av verdenssamfunnet representert ved FN.

Etter 50 år med okkupasjon anser vi fortsatt at okkupasjonen er det største hinderet for fred. Okkupasjonen krenker palestinernes fundamentale menneskerettigheter, men er også i økende grad med på å undergrave det israelske demokratiet. Vi ser tendenser til økt diskriminering mellom ulike grupper av israelske statsborgere og er særlig bekymret for situasjonen for de som ikke er jøder. Uten at okkupasjonen opphører, er det svært vanskelig å se for seg en fredelig og rettferdig utvikling for alle som bor i området. Dette betyr ikke at det å avslutte okkupasjonen vil løse alle problemer, men det er et viktig første skritt mot en fredelig og rettferdig løsning.

I tillegg har vi siden 1967 sett en stadig utvidelse av okkupasjonen gjennom nye bosettinger som er ulovlige etter internasjonal rett. I 2017 startet Israel nye bosettinger for første gang på over to tiår, initiert av den israelske regjeringen. De begrensningene som okkupasjonen setter på økonomi, dagligliv og velferd i Palestina, fører til at menneskers verdighet krenkes, og menneskerettigheter brytes på daglig basis. Palestinske selvstyremyndigheter og den israelske okkupasjonsmyndigheten har begge ansvar for menneskerettighetssituasjonen i Palestina, men som okkupasjonsmakt må Israel bære det tyngste ansvaret.

3.1.1. Kirkeuka for fred i Palestina og Israel

Gjennom den årlige Kirkeuka for fred i Palestina og Israel, støtter Den norske kirke sammen med kirker over hele verden, gjennom forbønn og solidaritet, de lokale kirkenes kamp for en fredelig avvikling av okkupasjonen. Dette er også en mulighet til å spre kunnskap om realitetene i Israel og Palestina blant medlemmene i Den norske kirke og å oppfordre til vennskapssamarbeid, pilegrimsreiser og utveksling.

3.1.2. Økonomiske virkemidler mot okkupasjonen: Å unngå å bidra til folkerettsbrudd og undertrykking

Noe av det viktigste aktører utenfra kan gjøre i denne situasjonen, er å sørge for å at vi ikke er medskyldig i undertrykkingen. Derfor har økonomiske virkemidler mot okkupasjonen kommet opp som viktige handlingsalternativ for kirker i ulike deler av verden som ønsker å

stå i solidaritet med folket i Palestina i det som oppfattes som en situasjon med grov undertrykking.

Dette er en type virkemidler som kirker og sivilsamfunnsorganisasjoner har brukt også i mange andre situasjoner med undertrykking. Sanksjonene mot Sør-Afrika under apartheid er nok det mest kjente eksemplet. Her anså Den norske kirke og andre kirker i Kirkenes verdensråd at selve den sørafrikanske staten med sin rasistiske konstitusjon var illegitim, og bestemte derfor å fremme en total boikott av Sør-Afrika for å bidra til å presse frem et regimeskifte. Mellomkirkelig råd går ikke inn for denne typen boikott av Israel, men for spissede tiltak for å ramme okkupasjonsøkonomien. Det innebærer at vi anerkjenner Israel som stat, men anser Israels okkupasjonspolitikk for å være i strid med folkeretten.

I likhet med Kirkenes verdensråd og mange andre av våre kirkelige partnere, mener Mellomkirkelig råd, som nevnt, at bosettingene utgjør et brudd på folkeretten, og at direkte eller indirekte støtte til en fortsatt okkupasjon bør unngås. Konkrete virkemidler for dette er for eksempel selskapsdialog, aktiv fondsforvaltning eller deinvesteringer. Det kan også være å bidra til merkevareordninger for varer produsert på okkuperte områder og å bruke disse til å unngå å støtte okkupasjonsøkonomien, slik blant annet EU har gått inn for. Å gjøre dette i praksis er komplisert, siden bosettingsøkonomien er så tett integrert i den øvrige israelske økonomien, og også i stor grad i en global økonomi. Derfor vil vi prioritere å samarbeide med andre aktører i Norge for å fremme deinvesteringer fra virksomheter som har en aktiv rolle i bosettingsøkonomien, og vi vil oppfordre kirkelige og andre aktører til å unngå å kjøpe varer som er ulovlig produsert på okkupert område.

3.2. Øyenvitner: EAPPI

I det økumeniske ledsagerprogrammet for Palestina og Israel⁷, i regi av Kirkenes verdensråd, tilbringer deltakerne tre måneder hos en lokal organisasjon og blir kjent med hverdagen og de lokale forhold gjennom å være observatører, delta i sosialt arbeid eller bidra til beskyttelse av sivile. EAPPIs målsetting er tredelt: 1. Bidra med beskyttende nærvær, 2. overvåke og rapportere om menneskerettsbrudd, og 3. påvirkningsarbeid (advocacy).

Mellomkirkelig råd vil som en av fire senderorganisasjoner for den norske delen av programmet, fortsette å støtte EAPPI ved å:

1. Bidra til å sikre programmet, inkludert sikre økonomisk støtte
2. Bidra til å rekruttere deltakere til programmet, særlig fra Den norske kirke
3. Legge til rette for at ledsagere kan formidle sine erfaringer til et norsk publikum under og etter oppholdet, blant annet gjennom medier og sosiale medier og Kirkeuka for fred i Palestina og Israel

⁷ Ecumenical Accompaniment Programme for Palestine and Israel (EAPPI)

3.3. Hva skjer i Israel?

Vi trenger mer kunnskap om det israelske samfunnet. Vi trenger å forstå mer om den politiske utviklingen, mangfoldet blant jøder og hvorledes det i dag er mulig å bekjempe okkupasjonspolitikken innenfra det israelske samfunnet. Mellomkirkelig råd ser behovet for å øke samarbeidet med israelske partnere, både blant jøder, kristne og muslimer.

MKR vil:

- **Fastholde at okkupasjonen må avskaffes for å få en rettferdig fred**
- **Delta i EAPPI-programmet**
- **Delta i Kirkeuka for fred i Palestina og Israel**
- **Samarbeide med sivilsamfunnsorganisasjoner i Israel og Palestina**
- **Være pådrivere for deinvesteringer fra bosettinger og for å avslutte økonomisk samhandling med israelsk næringsliv i okkuperte områder**
- **Lære mer om det israelske samfunnet og styrke samarbeidet med israelske aktører som arbeider for en rettferdig fredsløsning.**

De konkrete aktivitetene i 2018-2020 vil framgå av årsplanene for Avdeling for økumenikk og internasjonale spørsmål.

MKR's viktigste samarbeidspartnere:

- Kirkenes verdensråd: Jerusalem Inter-Church Centre, Palestine Israel Ecumenical Forum (PIEF), Ecumenical Accompaniment Programme in Palestine and Israel (EAPPI)
- Det lutherske verdensforbund: Stiftelsen Oljeberget, Augusta Victoria-sykehuset
- Den lutherske kirken i Jordan og Det hellige land (ELCJHL)
- Council of Religious Institutions of the Holy Land (CRIHL)
- Middle East Council of Churches (MECC)
- Kairos Palestine
- Kirkens Nødhjelp
- Stiftelsen Oljeberget
- Norges Kristne Råd (NKR)
- Misjonsorganisasjonene i Samarbeide menighet og misjon (SMM) (særlig Den Norske Israelmisjon (DNI), Det Norske Misjonsselskap (NMS) og Stefanusalliansen)
- Karibu
- KFUK-KFUM Global
- Kirkeuka for fred i Israel og Palestina
- Sabeels Venner Norge
- Det Mosaiske Trossamfunn
- Islamsk Råd Norge
- Abrahams Forum
- Utenriksdepartementet
- De teologiske lærestedene

